

Forsvarsdepartementet
Kopi Samferdselsdepartementet

Dato: 06.10.2023

INNSPILL TIL LANGTIDSPLANEN FOR FORSVARET FRA FORSVARFORUM TRØNDELAG

Innledning

Forsvarsforum Trøndelag (FFT) er et politisk samarbeidsorgan mellom Trøndelag fylkeskommune og forsvarskommunene Ørland, Stjørdal, Trondheim, Namsos, Steinkjer, Verdalen, Levanger, Malvik, Orkland og Holtålen. FFT skal arbeide for å ivareta Trøndelags interesser knyttet til Forsvarets aktivitet i Midt-Norge. Målet er en sterk region hvor Forsvaret og næringslivet henter ut store positive synergier og drar nytte av hverandre.

FFT viser til Forsvarsdepartementets (FD) brev med invitasjon til dialogmøte og skriftlig innspill til langtidsplanen. Dette notatet har til hensikt å gi et samlet innspill fra FFT til det pågående arbeidet med ny Langtidsplan for Forsvaret (LTP) og til Nasjonal Transportplan (NTP) som må ses i sammenheng. Innspillet søker i størst mulig grad å understøtte Forsvarets operative behov i både fred, krise og krig.

Trøndelag har vært, er og vil være et viktig område for Forsvaret. Sentralt står Luftforsvarets aktivitet med kampflybasen på Ørland, Luftkrigsskolen i Trondheim og Luftforsvarets skolesenter på Værnes. Videre har Trøndelag Heimevernsdistrikt 12 (HV-12) nøkkeloppgaver både ift territorielle operasjoner og sivil-militært samarbeid sammen med trening av ukrainsk personell. Forhåndslagringen av amerikansk militært utstyr er en 40 år gammel sivil/militær suksesshistorie med stor forsvarsverdi for Norge.

Regionen har en nøkkelrolle i mottak og transitt av allierte forsterkninger i krise/krig der både Værnes og Ørland har store oppgaver. Denne dimensjonen har fått en ny og utvidet betydning med finsk og et forhåpentligvis snarlig svensk NATO-medlemskap.

Forsvarsviljen er stor i regionen og det er stor interesse fra relevante deler av næringslivet for å bidra inn i Totalforsvaret med kapasiteter som etterspørres av Forsvaret og andre beredskapsetater.

Regionen er vertskap for både NTNU og SINTEF, som er landets sterkeste teknologimiljøer, og Nord Universitet. Regionen har et næringsliv med høy teknologisk kompetanse, forsknings- og utviklingskapasitet, kompetente fagfolk og dyktige produksjonsbedrifter innenfor et meget bredt domene.

Generelt

Både Forsvarskommisjonen og Totalberedskapkommisjonen la fram sine rapporter tidligere i år. Forsvarssjefen har også lagt fram sitt fagmilitære råd (FMR). Disse tre er svært konsistente i sin meget alvorlige situasjonsbeskrivelse samtidig som de peker på det akutte behovet for resolutt og tydelig handling. Russlands brutale angrep på Ukraina toppet en svært negativ sikkerhetspolitisk utvikling som i praksis har pågått de siste ti årene. Det er nødvendig å snarest utvikle forsvarets operative kapasitet samtidig som totalforsvaret må revitaliseres. I sum må vi som samfunn bli mer robuste.

FFT stiller seg bak situasjonsbeskrivelsen fra disse dokumentene og anmoder sterkt om at de anbefalte tiltakene får høyeste nasjonal prioritet og at denne prioriteten reflekteres i de kommende budsjettene.

Forslag til videre utvikling med fokus på Trøndelag

Følgende innspill vil bli nærmere belyst:

- Kobling NTP og LTP
- Personell
- Flytting av Sjef Heimevernet til Værnes
- Regional kommandostruktur
- Værnes
- Luftkrigsskolen
- Ørland
- Fysisk tilstedeværelse i Trondheim fra utviklingsmiljøet i Forsvaret
- Næring

Krysskobling mellom NTP og LTP

FFT sendte fram sitt NTP-innspill til Forsvarsdepartementet og Samferdselsdepartementet den 7 juni i år (vår ref. Trøndelag fylkeskommune 202307947-5). I innspillet belyser FFT utfordringene som mottak og transitt av allierte forsterkninger vil kunne innebære for regionen. Etter FFT sin oppfatning er det absolutt nødvendig å bringe inn faktorer som beredskap, samfunnssikkerhet og forsvarets operative behov når de nasjonale midlene for utvikling av vei, jernbane og havn skal bevilges.

Trøndelag har gjennom mange år hatt vertskapet både for øvelser og rotasjon av materiell og har stor kompetanse på å håndtere slike bevegelser. Imidlertid er dimensjonene ved et fremtidig mottak og transitt av allierte forsterkninger med stor sannsynlighet betydelig større enn det vi har erfart så langt, og da må kapasiteten i Trøndelag styrkes betydelig. I overnevnte forslag har FFT trukket fram tre prioriterte tiltak. Europavei 14 og Meråkerbanen mellom Stjørdal og riksgrensen til Sverige, utvikling av ny havn som effektivt kobler sammen vei, jernbane og sjøtransport der Fiborgtangen er pekt på som et naturlig alternativ og til sist Fylkesvei 17 mellom Steinkjer og Namsos for å knytte sammen Trondheimsfjorden og Namsenfjorden. Disse tre tiltakene vil være svært kapasitetsøkende tiltak for å sette Forsvaret, Norge og NATO i stand til å løse sine oppgaver ved et alliert mottak og ivareta den nødvendige sikkerhetsgarantien for både Norge, Sverige og Finland som NATO-medlemskapet gir.

Slik kritisk infrastruktur må behandles både i LTP og NTP for å sikre at den nødvendige krysskoblingen mellom disse prosessene blir gjort. Det er samtidig nødvendig å samordne tiltak med Sverige for å bygge tilsvarende kapasitet på den andre siden av grensen.

FFT har også etablert et prosjekt som skal utarbeide en helhetlig oversikt over status og utfordringer for all infrastruktur i Trøndelag med beredskapsmessig eller operativ betydning. Dette arbeidet skal være klart innen utgangen av november i år og vil bli spilt inn i NTP-arbeidet.

Personell

En forutsetning for å styrke Forsvaret er å snarest øke tilførselen av personell. Det må foregå på alle nivå, fra førstegangstjeneste til spesialister, befal og offiserer. Kvotene på utdanningsinstitusjonene, og avdelingene for øvrig, må økes og det må legges til rette for at EBA kommer på plass for å utnytte de forsvarslokasjonene som finnes i regionen. Det innebærer en kraftig satsing på å øke forlegningskapasitet

som kaserner, leiligheter og andre typer kvarter. Både Ørland, Værnes og Luftkrigsskolen i Trondheim må utnyttes for å få på plass forutsetninger for en styrket personellstruktur så raskt som mulig.

Samtidig viser det seg at det er en utfordring å beholde personellet, noe som treffer mange av forsvarsavdelingene over hele landet. I Trøndelag er det spesielt kampflybasen på Ørland som opplever utfordringer med å beholde sine nøkkelpersoner. Mange er i en pendlersituasjon, både som dagpendlere og ukependlere, og opplever at for lite blir lagt til rette for å gjøre pendlersituasjonen enklest mulig. Samtidig må det arbeides for å bygge et fungerende arbeids- og bomarked som gjør det mulig for familier å kunne etablere seg i tilknytning til kampflybasen. Disse utfordringene må adresseres spesielt i LTP og det må etableres helhetlige løsninger som gjør det mulig å skape forutsetninger for at personellet blir stående over lengre tid.

Sjef Heimevernet til Værnes

Etter at Landsdelskommando Sør-Norge (LDKS) ble lagt ned i 2005, har det ikke vært stasjonert flaggoffiserer i regionen. Midt-Norge er eneste region uten en general. Med den forsvarsaktiviteten som etter hvert bygger seg opp i Trøndelag, inkludert betydningen av Trøndelag i en mottakssituasjon av allierte, er det igjen nødvendig at en av generalene i Forsvaret får stamkvarter i regionen. Den åpenbare løsningen er derfor at Sjef Heimevernet (Sj HV) med stab flytter fra dagens brakkerigg på Terningmoen til Værnes. Ved å etablere Sj HV på Værnes, får embetet en fremtredende rolle i regionen som vil synliggjøre HV på en bedre måte, også nasjonalt. Østerdalen er et kraftsenter til Hæren og spesialstyrkene og det er lett at HV «forsviner» i mengden. På Værnes kan HV få sitt eget kraftsenter. Det er flere forhold som understøtter dette.

For det første dreier det seg om alliert mottak og forhåndslagring. Marine Corps Prepositioning Program – Norway (MCPN) har stort fokus og godt omdømme i USA. Hvert år besøker generaler, politikere og kongressdelegasjoner Trøndelag for å bli orientert om programmet. En tostjerners general i Trøndelag vil synliggjøre nasjonal prioritering av alliert forsterkning og understøttelse av MCPN programmet. Fysisk tilstedeværelse i Trøndelag og på Værnes skaper også nærhet til operative utfordringer som mottak av allierte, aksekontroll og beskyttelse knyttet til videre transport av allierte forsterkninger til operasjonsområder østover og nordover.

For det andre skal infrastrukturen i bakken på Værnes moderniseres for 240 millioner kroner for å forberede fremtidig utbygging. Det vil derfor

være god ressursutnyttelse å bygge et hovedkvarter der grunninfrastrukturen allerede er på plass.

For det tredje vil Sjø HV på Værnes, med nærhet til Trondheim, sannsynligvis gi en betydelig rekrutteringseffekt både for Forsvaret og HV. En samlokalisering med landets største HV-distrikt, HV-12, vil også kunne synergier til nytte for hele Heimevernet. Siden hovedkvarteret ligger ved flyplassen, gir det lett tilgang til/fra hele landet og gjør det enkelt å nå ut til alle deler av egen organisasjon og eksterne samarbeidspartnere.

Regional kommandostruktur

Etter andre verdenskrig og fram til 2002 var det etablert en regional kommandostruktur med Distriktskommandoene. Hovedoppgaven, i tillegg til å lede de militære styrkene i regionen, var å samordne ressursene fra totalforsvaret og samfunnet ellers slik at den totale kapasiteten ivaretok de operative behovene. Etter 2002 har disse oppgavene delvis vært løst av Landsdelskommandoer fram til 2005 og deretter de lokale heimevernsdistriktene koordinert med det territorielle hovedkvarteret hos Heimevernet på Elverum.

Utfordringen med løsningen er at det ikke er en klar kommandostruktur regionalt noe som gjør at koordinering og ledelse av regionale operasjoner, for eksempel i forbindelse med mottak og transitt av allierte forsterkninger, blir utfordrende. Denne problematikken blir betydelig forsterket når totalforsvaret skal revitaliseres og kobles sammen med de militære operative avdelingene og logistikkavdelingene. FFT anbefaler derfor at regiondistriktene i Heimevernet styrkes og får et utvidet kommandoansvar for operasjoner i sine regioner.

Samtidig vil det være av stor betydning at hovedbrukeren for garnisoner og stasjoner, i militær sammenheng ofte kalt plasskommandanten, får et utvidet og helhetlig ansvar og myndighet for å utøve sin koordinerende rolle. Dette trekkes spesielt fram i FMR og FFT mener at dette er et enkelt tiltak for å sikre en tydeligere ansvarslinje.

Værnes

Utviklingen av Værnes må fortsette. Mye av bygningsmassen er svært gammel, med mange bygninger fra 2. verdenskrig, og derfor uegnet og lite kosteffektive, både når det gjelder fyringsutgifter, HMS og praktisk bruk. Etter det FFT forstår er det allerede bevilget 240 millioner kroner for å modernisere og forsterke infrastrukturen i bakken på Værnes. FFT har i dette skrevet tydeliggjort behovet for å etablere Sjø HV på Værnes og utvikle et regionalt hovedkvarter for HV-12. Samtidig er det fremdeles

betydelige utfordringer som gjenstår for etableringen av Luftforsvarets skolesenter på Værnes. Det gjelder både tilfredsstillende skolebygg og kvarterløsninger.

Når Værnes i tillegg skal være vertskap for treningen av ukrainske soldater, og vertskap for et meget betydelig amerikansk innslag i de kommende årene, kreves det fortgang i arbeidet med å utvikle og finansiere en helhetlig leirplan. Det er nødvendig å dimensjonere Værnes slik at det er mulig å tilby tilfredsstillende løsninger for alle brukerne. Samtidig må det snarest komme på plass midlertidige kvarterløsninger som ivaretar det akutte behovet for overnattingskapasitet.

Luftkrigsskolen

Luftkrigsskolen i Trondheim, som en del av Forsvarets Høgskole, er godt etablert som en sentral utdanningsinstitusjon for Forsvaret i Trondheim. Luftkrigsskolen er et lite fagmiljø, men det fremste luftmakt- og luftmilitære ledelsesmiljøet i Norden, og anerkjent i Europa. Luftkrigsskolen leder blant annet sjef Luftforsvarets strategiarbeid for å utvikle Luftforsvaret og luftmakten videre, og har flere spennende utviklingsprosjekter som vil gjøre Forsvaret bedre i stand til å få effekt ut av sine kapasiteter. Det har tatt tid å bygge opp den kompetansen som sitter i Trondheim, og nå det høye nivået av kvalitet på utdanning, formidling og forskning.

Sammen med det luftoperative miljøet på Ørland og luftforsvarets skolesenter på Værnes, utgjør Luftkrigsskolen et luftmilitært triangel av stor betydning for regionen, Norge og NATO. Dette triangelet skaper både jobbmuligheter, karrieremuligheter og tydelig fagutvikling på alle nivå i Luftforsvaret.

Lokaliseringen i Trondheim gir unik tilgang for Forsvaret til Norges største universitet, og teknologiske forsknings- og utviklingsmiljøer av høy internasjonal kvalitet, «spin off» bedrifter og SINTEF. Erfaringer fra krigen i Ukraina har tydeliggjort viktigheten av hurtig implementering av ny teknologi, og mer kraft bak nysgjerrighet rundt kunstig intelligens, småsatellitter, autonomi og droner, og nødvendigheten av et militært-sivilt samarbeid for å få dette til. Luftkrigsskolen har et solid fagmiljø som kan forsterkes for å bli et kompetansesenter i Norge og Norden. Det setter Trøndelag på det militære kompetansekartet, med samarbeid både nasjonalt og internasjonalt. Med Luftkrigsskolen som kompetansenav og innfallsport til Forsvaret og alliansen, kan NTNU og andre kompetansmiljøer i regionen bli koplet til de ressurser som investeres og kreves i denne utviklingen. Et ferskt eksempel på dette samarbeidet er det

nye studiet, Krig og samfunn, som er en digital deltidsmaster med samlinger i regi av Institutt for moderne samfunnshistorie ved NTNU.

For å legge til rette for dette kreves det investering i EBA og personell på Luftkrigsskolen. Det vil være behov for mer kapasitet for å kunne legge til rette for samlinger av større grupper som krever en skjermet plassering iht sikkerhetsloven. Det vil også kreve mer plass for å utdanne flere innenfor Luftkrigsskolens fagkrets, som er et forsvarsinternt behov. En slik utvidelse vil være en lavrisiko investering, da all infrastruktur vil være mulig å omdefinere senere til annet bruk, i Forsvaret eller sivilt. Skal Luftkrigsskolen bli et kompetansesenter for utvidet samarbeid militært og sivilt, må det også satset på fasiliteter og kapasitet til å understøtte dette.

132 Luftving/Kampflybasen

Kampflybasen på Ørland Flystasjon /132 LV er helt avgjørende for forsvaret av Norge og NATO. Det er derfor svært viktig at våpensystemet F-35 kompletteres med det personell, materiell og ammunisjon som en stridssituasjon vil kreve. Tempoet i disse prosessene må holdes oppe for å sikre at den fulle operative kapasiteten stridssystemet F-35 utgjør, kan oppnås snarest.

EBA

En stadig tilbakevendende utfordring er at EBA utvikles og bygges for sent. Eksempelvis kommer en prosjektide fra 2019 som beskriver flere kaserner for ansatte ved Ørland først til leveranse i 2027. I mellomtiden benyttes mange millioner kroner på midlertidige løsninger. Tilsvarende utfordringer for Værnes er belyst tidligere.

Det anbefales å se nærmere på standardiserte enhetsbygg som raskere lar seg realisere fremfor å bruke mange år på prosjektering.

Flere av løsningene knyttet til personell, operativitet og utnyttelse av kapasitet dreier seg om å få tilstrekkelig EBA på plass. Samtidig må forlegningskapasiteten dimensjoneres slik at det også blir mulig for allierte å trene og øve sammen med 132 LV uten at kostnadene for disse avdelingene blir for store.

Luftvern

Behovet for lagvise og gjensidig utfyllende luftvernssystemer som på en effektiv måte kan stanse alle kategorier av innkommende mål er tydeliggjort. Det er åpenbart at militære installasjoner, som for eksempel de to kampflybasene, må beskyttes sammen med ytterligere prioriterte

sivile og militære objekter. Spesielt gjelder dette ifm. mottak av allierte forsterkninger der Trøndelag og Ofotfjorden har særlige roller.

Luftverntaktisk skole er lokalisert på Ørland og har tilgjengelige skytefelt for kortholdsluftvern. Det er en forutsetning at skolen tilføres ressurser som personell og moderne og tilpasset EBA hvis den skal klare å understøtte en fremtidig styrkeoppbygging og utdanning av luftvernartillerister. Skolen ble ikke tilgodesett i det pågående byggeprosjektet til luftvern ved Ørland. Kompetanse på ballistisk missilforsvar bør etableres tidlig for eksempel ved å utveksle samvirkeoffiserer ved nordiske og NATO avdelinger i Sverige, Nederland og Tyskland.

Flyfag

Etableringen av landslinja for flyfag ved Fosen videregående skole har så langt vært en stor suksess og et meget bra initiativ for å avhjelpe den kritiske mangelen på flyteknikere. Basert på geografisk tilhørighet for dagens kull vil det årlig utdannes rundt 20 flyteknikere med hjemmeadresse Trøndelag noe som er bra for rekrutteringen til kampflybasen. I tillegg til de 30 elever som Forsvaret har ved skolen, har NTNU 25 ingeniørstudenter som skal gjennomføre sin praktiske trening i hangaren ved Fosen videregående skole. Dette tilbudet bør støttes og styrkes i årene framover.

Fysisk tilstedeværelse av utviklingsmiljøene i Forsvaret

Landets største universitet, NTNU, sammen med SINTEF utgjør en unik utviklings- og forskningskraft med hovedsete i regionen. Dette teknologiutviklingsmiljøet har skapt og skaper en rekke bedriftsetableringer, såkalte «spin offs», som utvikler ny og grenseoverskridende teknologi innenfor et bredt område. Slik teknologi er svært etterspurt fra Forsvaret, samtidig som en unison tilbakemelding fra dette miljøet skildrer store utfordringer med å få til leveranser til det norske Forsvaret. Det skyldes en rekke forhold der smidige ordninger for utvikling og testing ikke er på plass, der muligheten til hurtige anskaffelser ikke benyttes og der kunnskapen om det som finnes av kompetanse og kapasitet ikke er kjent for Forsvaret.

Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI) har en nøkkelrolle i Forsvaret mht. forskning og utvikling, og det er etter FFT sin oppfatning uheldig at ikke FFI er representert i Trondheim/Trøndelag med en avdeling som kunne gjøre avstanden mellom Forsvaret og SMB- og universitetsmiljøet kortere. En slik tilstedeværelse kan enten henges opp i en egen lokasjon i

Trondheim, men like gjerne på en av de faste avdelingene som for eksempel Luftkrigsskolen, Ørland eller Værnes.

En slik løsning vil ikke bare være til nytte for teknologibedriftene i regionen, men samtidig korte ned prosesser og bidra til å skape den framdriften i utvikling som også Forsvaret er helt avhengig av.

Næring

Mye av regionens forsvarsrelaterte næringsliv (SMB) er siden 2013 organisert gjennom Mid- Norway Defence and Security Cluster (MIDSEC). Klyngens medlemmer har som formål fremme forskning og utvikling (FoU), næringsutvikling og levere teknologiske løsninger, produkter og tjenester i skjæringspunktet mellom forsvaret, forsvarsindustrien i Norge og internasjonalt industrisamarbeid. SMB'ene er framoverlente og ønsker et tettere inngrep med forsvaret, men erfaringene så langt er at det er vanskelig for SMB'er å komme i kontakt med og i særlig grad få til pilotering, demonstrering og leveranser til forsvaret og forsvarsindustrien.

Selv om regionens SMB'er har teknologier og produkter som er i verdensklasse, synes ofte dagens regelverk og en krevende organisering i Forsvaret å være til hinder for å komme i posisjon. Ved å synliggjøre en tydelig satsing, konkretisering og operasjonalisering av St.Meld. 17 (2020-2021) kan dette forbedres. Det gjelder både innenfor beredskap og forsyningssikkerhet, FoU i det forsvarsindustrielle samarbeidet og involvering av innovative, avanserte teknologier utviklet av små og mellomstore forsvarsbedrifter. Det finnes en rekke virksomheter som har utviklet, testet og kommersialisert produkter og tjenester som forsvaret lett kan ta i bruk dersom det åpnes en mulighet for det. FFT mener det vil være store økonomiske og teknologiske gevinster i å involvere og utnytte kapasitet og kompetanse fra SMB segmentet. For Norge vil det ikke være mulig å oppnå tilstrekkelig kapasitet i form av ressurser og økonomi uten et sterkt og forpliktende samarbeid mellom forsvaret og privat næringsliv.

Et forutsigbart, forpliktende og godt samarbeid mellom forsvaret og SMB vil bidra til økt nasjonal sikkerhet og beredskap. Videre vil et slikt samarbeid bidra til økt samhandling mellom NATO landene i nord. SMB, gjennom MIDSEC, har allerede et pågående samarbeide med Midt- regionen i Sverige.

Avslutning

Forsvarsforum Trøndelag takker for muligheten til å gi innspill til den pågående prosessen med å utvikle en ny langtidsplan for Forsvaret. Målet med innspillet er å gi konstruktive bidrag til prosessen fra en region med

stor forsvarsinteresse og forsvarsvilje. Forsvarsforum Trøndelag imøteser videre muligheter til å være en bidragsyter i utviklingen av Forsvaret og Totalforsvaret.

Med vennlig hilsen

Tore O. Sandvik
Fylkesordfører Trøndelag fylkeskommune